अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षकारले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

[२०२३एस १३ [.सीआइ २०२३ : ७०१ .आर..एन८६२ .सी.एस.

मुद्दाको विवरण

राजनीश कुमार राय

बनाम

भारत संघ र अन्य

(विशेष अनुमति याचिका (नागरिक) क्र. २००५४ को २०२३)

सेप्टेम्बर ०६, २०२३

[अनिरुद्ध बोस र बेला एम. ट्रिवेदी, एज.जे.]

प्रमुख टिप्पणीहरू

विचाराधीन मुद्दा: गुजरात उच्च अदालत, अहमदाबादले याचिकाकर्ताद्वारा दायर गरिएको रिट याचिका खारेज गर्नुको औचित्य, जसमा भारत संघ बनाम आलापन बन्द्योपाध्याय [२०२२] १६ एस.सी.आर. २५९ को आधारमा र यो कुरा कि यसले केन्द्रीय प्रशासनिक न्यायाधिकरण, दिल्लीको प्रधान इजलासको आदेशलाई चुनौती दिने याचिकाको सुनुवाई गर्ने क्षेत्राधिकार नभएको भनी ठहर गरेको थियो।

जुडिसियल प्रोप्राइटी - पूर्वनर्णीत इजलासद्वारा स्थापित अनुपात मात्र यसलाई ठूलो इजलासमा पठाइएको कारणले उपेक्षा गर्न मिल्दैन - याचिकाकर्ताको दाबी कि गुजरात उच्च अदालतले भरोसा गरेको आलापन बन्द्योपाध्याय मुद्दामा स्थापित कानुनी सिद्धान्तलाई भारत संघ बनाम संजीव चतुर्वेदी [२०२३] २ एस.सी.आर. ५९ मुद्दामा ठूलो इजलासमा पठाइएको छ।

निर्णय: न्यायिक उचित व्यवहार अन्तर्गत आलापन बन्द्योपाध्याय मुद्दामा समकक्ष इजलासद्वारा स्थापित अनुपात नजरअन्दाज गर्न मिल्दैन, किनकि त्यस्तै प्रसंगमा उच्च अदालतको क्षेत्रीय क्षेत्राधिकारको बारेमा ठूलो इजलासबाट अझै कुनै निर्णय आएको छैन - यदि यस अदालतले भिन्न दृष्टिकोण लिएको भए, एकमात्र उपलब्ध मार्ग संजीव चतुर्वेदी मुद्दामा गरिएको जस्तै, माननीय प्रधान न्यायाधीश समक्ष याचिका पठाउने हुने थियो - आलापन बन्द्योपाध्याय मुद्दाको निर्णय प्रति कुनै तर्क उठाइएको

छैन कि यो प्रति कुरिएको छ - मूलतः, धारा १३६ अन्तर्गतको क्षेत्राधिकार पनि वर्तमान मामलामा आह्वान गर्न सकिँदैन - याचिकाकर्ताको यो मामला हालसम्म सुनुवाई भइरहेको न्यायाधिकरणको क्षेत्राधिकार बाहिर छ भन्ने होइन - उनले स्वयं हैदराबाद न्यायाधिकरणमा आवेदन दायर गरेका थिए - उनको दाबी छ कि अहमदाबाद न्यायाधिकरणको इजलासमा पनि यस मुद्दाको सुनुवाई गर्ने अधिकार छ, किनकि हाल वे अहमदाबादमा बस्दै आएका छन् र उनको स्थानान्तरण सम्बन्धी आवेदन स्वीकृत नभएमा असुविधा र अनावश्यक कष्ट हुने - मुद्दा हाल हैदराबाद न्यायाधिकरणमा सुनुवाइको अन्तिम चरणमा पुगेको छ र यही नै न्यायाधिकरणको प्रधान इजलासले याचिकाकर्ताको स्थानान्तरण आवेदन खारेज गर्नुको मुख्य कारण हो - यस्ता तर्कमा कुनै दोष छैन - भारतीय संविधान - धाराहरू १३६, १४२। [पैरा ४, ६]

उद्धरण र अन्य संदर्भहरूको सूची

भारत संघ बनाम आलापन बन्द्योपाध्याय (२०२२) ३ एस.सी.सी. १३३ : [२०२२] १६ एस.सी.आर. २५९ - भरोसा गरिएको।

भारत संघ बनाम संजीव चतुर्वेदी [२०२३] २ एस.सी.आर. ५९ - उल्लेख गरिएको।

अन्य मुद्दा विवरण, समावेश गरिएको आदेश र उपस्थितिहरू

नागरिक अपिलीय क्षेत्राधिकार: विशेष अनुमति याचिका (नागरिक) क्र. २००५४ को २०२३।

गुजरात उच्च अदालत, अहमदाबादको मिति २०.०४.२०२२ को निर्णय र आदेश

एससीए क्र. ६४६६ को २०२२ बाट।

उपस्थितिहरू:

यादव नारायण सिंह, वकील याचिकाकर्ताका लागि।

सुश्री ऐश्वर्या भाटी, एएसजी, के. पर्मेश्वर, राजत नायर, सुश्री स्वाती घिल्डियाल, सुश्री पूर्णिमा सिंह, रुस्तम सिंह चौहान, आदित खोराना, अरविन्द कुमार शर्मा, वकीलहरू प्रतिवादीहरूका लागि।

सर्वोच्च अदालतको निर्णय / आदेश

निर्णय

अनिरुद्ध बोस, एज.जे.

विलम्ब माफ गरिएको छ।

२. पक्षहरूका वकीलहरूलाई सुनियो।

३. जिसको स्थानान्तरणको माग गरिएको कार्यवाही, याचिकाकर्ताले स्वयं केन्द्रीय प्रशासनिक न्यायाधिकरण, हैदराबाद समक्ष दायर गरेका थिए र यो सुनुवाइको अन्तिम चरणमा पुगेको छ। याचिकाकर्ताको उक्त न्यायाधिकरणको अहमदाबाद इजलासमा कार्यवाही स्थानान्तरणको आवेदन केन्द्रीय प्रशासनिक न्यायाधिकरण, दिल्लीको प्रधान इजलासले मिति ०४.०२.२०२२ मा पारित आदेशद्वारा खारेज गरेको थियो। याचिकाकर्ताले भारतीय संविधानको धारा २२६ अन्तर्गत अधिकार प्रयोग गरी गुजरात उच्च अदालत, अहमदाबाद समक्ष उक्त आदेशको वैधानिकताको प्रश्न उठाए। तर, उच्च अदालतले भारत संघ बनाम आलापन बन्द्योपाध्याय [(२०२२) ३ एस.सी.सी. १३३] मा यस अदालतद्वारा दिइएको निर्णयलाई आधार बनाएर उनको दाबीलाई स्वीकार गरेन। उच्च अदालतले रिट याचिका खारेज गर्दै,

आलापन बन्द्योपाध्याय (पूर्वोक्त) मा निम्नलिखित उद्धरणलाई आधार बनाएको थियो, जसले यस याचिकाको सुनुवाई गर्ने क्षेत्राधिकार नभएको ठहर गरेको थियो।

"४१. यस मुद्दामा अविवादित र अविवादास्पद अवस्था यो छ कि डब्ल्यूपीसीटी नं. ७८ को २०२१ को याचिकामा केन्द्रीय प्रशासनिक न्यायाधिकरण, प्रधान इजलास, नयाँ दिल्लीको दिनांक २२-१०-२०२१ को आदेश, व्यक्तिगत, सार्वजनिक गुनासो र पेन्सन बनाम आलापन बन्द्योपाध्याय [व्यक्तिगत, सार्वजनिक गुनासो र पेन्सन बनाम आलापन बन्द्योपाध्याय, २०२१ एसएससीओनलाइन सीएटी ३२४२] को आदेशलाई चुनौती दिइएको थियो, जसमा न्यायाधिकरणका अध्यक्षद्वारा ऐनको धारा २५ अन्तर्गत प्रदत्त अधिकारको प्रयोग गरी ओए नं. १६१९ को २०२१ लाई आफ्नो फाइलमा स्थानान्तरण गरिएको थियो। एल. चन्द्रा कुमार मुद्दा [एल. चन्द्रा कुमार बनाम भारत संघ, (१९९७) ३ एस.सी.सी. २६१ : १९९७ एसएससी (एल एण्ड एस) ५७७] को कानूनी व्याख्यालाई उक्त तथ्यात्मक अवस्थामा लागू गर्दा यो स्पष्ट छ कि ओए नं. १६१९ को २०२१ लाई स्थानान्तरण गर्ने आदेश दिएको केन्द्रीय प्रशासनिक न्यायाधिकरण, प्रधान इजलास, नयाँ दिल्लीको क्षेत्राधिकार दिल्ली उच्च अदालतको अन्तर्गत पर्दछ।"

४२. भन्नु नपर्ने कुरा, ऐनको धारा २५ अन्तर्गत न्यायाधिकरणको एक इजलासमा विचाराधीन मूल आवेदनलाई अर्को इजलासमा स्थानान्तरण गर्ने आदेशको न्यायिक पुनरावलोकन गर्ने अधिकार केवल त्यस्तो आदेश पारित गर्ने इजलासको क्षेत्राधिकार क्षेत्र भित्रको उच्च अदालतको खण्डपीठद्वारा मात्र गर्न सकिन्छ। वास्तवमा, प्रतिवादीद्वारा भरोसा गरिएको भावेश मोटानी मुद्दा [भावेश मोटानी बनाम भारत संघ, २०१९ एसएससीओनलाइन डेल ११५४१] पनि यसै स्थिति अनुरूप छ, किनकि त्यस मुद्दामा पनि, केन्द्रीय प्रशासनिक न्यायाधिकरणको प्रधान इजलासद्वारा धारा २५ अन्तर्गत पारित स्थानान्तरण आदेशका विरुद्ध रिट याचिका दिल्ली उच्च अदालतमा मात्र दायर गरिएको थियो। यो उक्त फैसलाको प्रारम्भिक वाक्यबाट

स्पष्ट छ, जसमा यसरी लेखिएको छः (भावेश मोटानी मुद्दा [भावेश मोटानी बनाम भारत संघ, २०१९ एसएससीओनलाइन डेल ११५४१], एसएससीओनलाइन डेल पैरा १)

"१. वर्तमान याचिका केन्द्रीय प्रशासनिक न्यायाधिकरण, प्रधान इजलास, नयाँ दिल्ली ("न्यायाधिकरण") द्वारा मिति ३०-११-२०१८ [वाणिज्य मन्त्रालय बनाम भावेश मोटियाना, २०१८ एसएससीओनलाइन सीएटी २४७६५] मा पारित आदेशद्वारा अहमदाबाद इजलासमा विचाराधीन ओए नं. ४२१ को २०१८ लाई न्यायाधिकरणको प्रधान इजलासमा स्थानान्तरण गरेको कारण चित्त नबुझेर दायर गरिएको हो।"

४२. वर्तमान मामलामा, कलकत्ता उच्च अदालतले व्यक्तिगत, सार्वजनिक गुनासो र पेन्सन बनाम आलापन बन्द्योपाध्याय [व्यक्तिगत, सार्वजनिक गुनासो र पेन्सन बनाम आलापन बन्द्योपाध्याय, २०२१ एसएससीओनलाइन सीएटी ३२४२] मा केन्द्रीय प्रशासनिक न्यायाधिकरण, नयाँ दिल्लीद्वारा पारित आदेशलाई चुनौती दिने डब्ल्यूपीसीटी नं. ७८ को २०२१ को याचिका सुन्ने क्षेत्राधिकार आत्मसात् गरेको छ, यद्यपि यो तथ्य ध्यानमा लिएको थियो कि न्यायाधिकरणको प्रधान इजलास उसको क्षेत्राधिकार क्षेत्रमा पर्दैन।"

४. याचिकाकर्ताका लागि उपस्थित वकीलले यस अदालतको समकक्ष इजलासको निर्णय भारत संघ बनाम संजीव चतुर्वेदी [(२०२३) २ एस.सी.आर. ५९] को ध्यानाकर्षण गराएका छन्, जसमा आलापन बन्द्योपाध्याय (पूर्वोक्त) मुद्दामा यस अदालतद्वारा पूर्व में पारित फैसलामा व्यक्त कानूनी सिद्धान्तलाई ठूलो इजलासमा पठाइएको छ। तर, यस इजलासको हकमा, हामीले सोच्दैनौं कि न्यायिक उचित व्यवहारले आलापन बन्द्योपाध्याय (पूर्वोक्त) मुद्दामा समकक्ष इजलासद्वारा स्थापित अनुपात नजरअन्दाज गर्न अनुमति दिन्छ, किनकि त्यस्तै प्रसंगमा उच्च अदालतको क्षेत्रीय क्षेत्राधिकारको बारेमा ठूलो इजलासबाट अझै कुनै निर्णय आएको छैन। यदि हामीले भिन्न दृष्टिकोण लिएको भए, एकमात्र उपलब्ध मार्ग संजीव चतुर्वेदी (पूर्वोक्त) मुद्दामा गरिएको जस्तै, माननीय प्रधान न्यायाधीश समक्ष याचिका पठाउने हुने थियो। आलापन बन्द्योपाध्याय (पूर्वोक्त) मुद्दाको निर्णय प्रति कुनै तर्क हामीसमक्ष उठाइएको छैन कि यो प्रति कुरिएको छ।

५. हामीले आलापन बन्द्योपाध्याय (पूर्वोक्त) मुद्दामा स्थापित अनुपात बाहेक यस याचिकामा संलग्न बिन्दुलाई स्वतन्त्र रूपमा परीक्षण गरेका छौं र

याचिकाकर्ताको स्थानान्तरण सम्बन्धी दाबीको मूलतः जाँच गरेका छौं। हामीले यो उद्देश्यले गरेका छौं कि यदि हामीले अहमदाबादमा मुद्दा स्थानान्तरणका लागि याचिकाकर्ताको दाबीमा कुनै उत्कृष्ट कानूनी मेरिट पाएका भएौं भने, हामीले भारतीय संविधानको धारा १४२ अन्तर्गत आफ्नो अधिकारको प्रयोग गरी त्यसो गर्न सक्थ्यौं।

६. तर याचिकाकर्ताको दाबीको सम्बन्धमा, यो याचिकाकर्ताको मुद्दा वर्तमान सुनुवाई भइरहेको न्यायाधिकरणको क्षेत्राधिकार बाहिर छ भन्ने होइन। उनले आफैले हैदराबाद न्यायाधिकरणमा आवेदन दायर गरेका थिए। उनको दाबी छ कि अहमदाबाद न्यायाधिकरणको इजलासमा पनि यस मुद्दाको सुनुवाई गर्ने अधिकार छ, किनकि हाल वे अहमदाबादमा बस्दै आएका छन् अवकाशपछि। उनको दाबी छ कि यदि उनको स्थानान्तरण सम्बन्धी आवेदन स्वीकृत नभएमा, यसले असुविधा र अनावश्यक कष्ट पुर्याउने छ। यसी आधारमा उनले हैदराबाद न्यायाधिकरणको इजलासबाट अहमदाबाद इजलासमा आफ्नो मुद्दा स्थानान्तरणको लागि आवेदन दिएका थिए। मुद्दा हाल हैदराबाद न्यायाधिकरणमा सुनुवाइको अन्तिम चरणमा पुगेको छ। यही नै न्यायाधिकरणको प्रधान इजलासले याचिकाकर्ताको स्थानान्तरण आवेदन खारेज गर्नुको मुख्य कारण देखिन्छ। हामीले यस्ता तर्कमा कुनै दोष देख्दैनौं। यस्ता परिस्थितिमा, हामी भारतीय संविधानको धारा १३६ अन्तर्गतको हाम्रो क्षेत्राधिकार प्रयोग गर्न इन्कार गर्छौं।

७. तसर्थ, विशेष अनुमति याचिका खारेज गरिन्छ।

८. बाँकी रहेका आवेदन(हरू), यदि कुनै छन्, निपटारा गरिनेछन्।

याचिका तयार गर्ने: एसएलपी खारेज।

दिव्या पाण्डे